

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*



**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Сотула О.С.</i> ПРОБАЦІЯ ЩОДО ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ УМОВНО-ДОСТРОКОВО ЗВІЛЬНЕНІ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ.....	49
<i>Туляков В.О.</i> УКРАЇНСЬКЕ МАЙБУТНЄ ПІДНЕСЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ВІД АПРОКСИМАЦІЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ САНКЦІЙ.....	52
<i>Горбачова І.М.</i> КАРАНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА.....	58
<i>Гуртовенко О.Л.</i> УМОВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ.....	61
<i>Кедик В.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ (ОСНОВНИХ) ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	68
<i>Колодін Д.О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ВИБОРЧОГО ПРАВА.....	71
<i>Коломієць Ю.Ю.</i> ДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	74
<i>Kuzmin E.E.</i> CHANGING CRIMINAL LEGISLATION DURING A STATE OF EMERGENCY.....	77
<i>Мирошниченко Н.А.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ.....	80
<i>Ободовський О.В.</i> ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ТРИВАЮЧИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ОЗНАКОЮ ЇХ ВЧИНЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.. ..	82
<i>Павлова Т.О.</i> РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ.....	85
<i>Політова А.С.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РЕПРОДУКТИВНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	88
<i>Степаненко О.В.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	92
<i>Timofieieva L.</i> EUROPEAN VALUES AND PRINCIPLES IN THE CRIMINAL LAW POLICY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR.....	94

Ободовський О. В.

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ТРИВАЮЧИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ОЗНАКОЮ ЇХ ВЧИНЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Не тільки триваючі кримінальні правопорушення можуть бути вчинені в умовах воєнного стану, але особливість триваючих правопорушень полягає у тому, що на стадії закінченого правопорушення вони *можуть вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу* (такого проміжку часу, який є порівнюваним зі строками давності настання кримінальної відповідальності за правопорушення відповідного ступеня тяжкості, який настільки великий, що протягом цього часу може змінитися закон про кримінальну відповідальність за триваюче правопорушення, і т. д.). Тому для триваючих кримінальних правопорушень набагато більш ймовірними, ніж для правопорушень одномоментних, можуть бути ситуації, коли об'єктивна сторона їх складу почала виконуватися до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану, а завершилася після цього. Для тих правопорушень, для яких їх вчинення в умовах воєнного стану є обтяжуючою обставиною, принципового значення набуває відповідь на питання про те, чи потрібно інкримінувати винному зазначену обтяжуючу обставину у змодельованій вище ситуації.

Варіантів кваліфікації триваючих кримінальних правопорушень, виконання об'єктивної сторони складу яких почалося до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану і продовжилося після цього, не так уже й багато: (1) ці правопорушення можуть бути кваліфіковані без урахування такої обтяжуючої обставини, як вчинення їх в умовах воєнного стану; (2) правопорушення можуть бути кваліфіковані як вчинені в умовах воєнного стану; (3) діяння може розглядатися як сукупність кримінальних правопорушень (вчиненого до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану і вчиненого після цього). Оскільки правопорушення, вчинене в умовах воєнного стану, карається (набагато) більш суворо, ніж правопорушення, вчинене в умовах мирного часу (або навіть в умовах особливого періоду, крім воєнного стану), правильна кримінально-правова оцінка вчиненого є важливою.

Вирішення порушеного питання пов'язане з розв'язанням більш загальної проблематики – про час вчинення триваючого кримінального правопорушення. Питання ж про час вчинення триваючого кримінального правопорушення вирішується по-різному: (1) одна позиція зводиться до того, що часом вчинення триваючого кримінального правопорушення є час вчинення першої частинки суспільно небезпечного діяння як ознаки складу триваючого кримінального правопорушення; (2) друга позиція полягає у тому, що часом вчинення триваючого кримінального правопорушення є час (момент) завершення правопорушення, тобто момент, починаючи з якого триває кримінальне правопорушення далі вже не вчиняється; (3) має право на існування і третя позиція – про те, що часом вчинення триваючого кримінального правопорушення є увесь час, протягом якого вчинялося відповідне суспільно небезпечне діяння.

Перша позиція передбачає поділ одного кримінального правопорушення на дві частини, при цьому статус визначальної надається чомусь першій з них. Друга частина багато років позначається терміном «злочинний стан» (а зараз можна зустріти і термін «кримінально протиправний стан») і невідомо навіщо виділяється (повторимось: статус визначальної надається тільки першій частині).

Першу позицію можна непогано обґрунтувати (напевно, якщо є бажання, то непогано обґрунтувати можна багато чого), але підтримати її – значить заперечити сам факт існування триваючих кримінальних правопорушень (постає питання: навіщо вводити

читача в оману і говорити про триваючі правопорушення, якщо висновки, що формулюються, ніякого зв'язку з особливостями суспільно небезпечного діяння у складі триваючого кримінального правопорушення не мають?). Тоді залишається тільки бути до кінця послідовним і поширити зроблені висновки на усі випадки застосування закону до таких нібито триваючих кримінальних правопорушень: наприклад, обчислювати строки давності теж з дня вчинення першої (визначальної) частини суспільно небезпечного діяння. Непогана ідея: кримінальне правопорушення ще вчиняється, а винний уже має (імперативний же вид звільнення!) бути звільнений від відповідальності за його вчинення. Чому ж, наполягаючи на тому, що часом вчинення триваючого кримінального правопорушення є дія або бездіяльність, з якої починається так званий злочинний стан особи, прихильники такого підходу не пов'язують обчислення строків давності з часом вчинення цієї дії або бездіяльності?

Якщо дотримуватися розглянутої вище позиції, то кваліфікація триваючого правопорушення, яке почалося до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану і продовжилося після набрання чинності цим Указом, має здійснюватися без інкримінування винному такої обтяжуючої обставини, як вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану.

Перевага другої позиції полягає у тому, що вона неначе визнає триваючий характер деяких кримінальних правопорушень (принаймні те, що суспільно небезпечне діяння вчиняється аж до його завершення), але це визнання неповне: часом вчинення правопорушення все одно визнається якийсь один момент неодномоментного діяння (що, наприклад, робить можливим як обставину, яка обтяжує покарання, враховувати факт перебування винного у стані алкогольного сп'яніння лише в останній момент вчинення суспільно небезпечного діяння). Друга позиція достатньо просто може бути реалізована на практиці. І саме така позиція була вироблена судовою практикою щодо кваліфікації незаконного поводження зі зброєю.

Якщо дотримуватися другої позиції, то триваюче кримінальне правопорушення, яке почалося до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану, а завершилося після цього, слід кваліфікувати за ознакою його вчинення в умовах воєнного стану у випадках, коли завершення правопорушення відбулося до припинення або скасування воєнного стану. Якщо ж триваюче правопорушення завершилося після припинення або скасування воєнного стану, правопорушення потрібно кваліфікувати без інкримінування відповідної обтяжуючої обставини.

Третя позиція – часом вчинення триваючого кримінального правопорушення є увесь час, протягом якого винний вчиняє відповідне суспільно небезпечне діяння, – теж має право на існування. Якщо дотримуємося цієї позиції, то триваюче правопорушення не просто називаємо триваючим, а й визнаємо, що це правопорушення все-таки має якісь особливості. Визначаючи час вчинення триваючого кримінального правопорушення як увесь проміжок часу, протягом якого особа вчиняє суспільно небезпечне діяння, тим самим підкреслюємо, що у кожний момент цього проміжку вчинюване діяння містить склад закінченого триваючого кримінального правопорушення (термін «злочинний стан» таких інструментальних можливостей позбавлений).

Якщо дотримуватися третього підходу, то за ознакою вчинення триваючого кримінального правопорушення в умовах воєнного стану кваліфікувати діяння будемо тоді, коли під час (в умовах) воєнного стану був виконаний склад закінченого триваючого кримінального правопорушення. Вчинення триваючого кримінального правопорушення і після припинення або скасування воєнного стану не повинно впливати на кваліфікацію – інакше таку обтяжуючу обставину, як вчинення правопорушення в умовах воєнного стану, не можна буде застосувати ніколи.

Ділити одне кримінальне правопорушення на дві частини (вчинену до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану і вчинену після цього) навряд чи правильно: тоді будь-яке діяння довільно і свавільно можна буде поділити на

частини. Триваюче кримінальне правопорушення вчиняється з єдиним умислом (а це є одним із критеріїв єдності діяння), і та обставина, що змінюється обстановка вчинення кримінального правопорушення, зовсім не означає, що у винного виникає новий умисел. Скоріше, можна вести мову про зміну (трансформацію) того умислу, з яким кримінальне правопорушення вчинялося від самого початку, і про переростання кримінального правопорушення, вчинюваного в умовах мирного часу (в умовах особливого періоду, крім воєнного стану), у кримінальне правопорушення, що вчиняється в умовах воєнного стану.

Судова практика виходить з того, що триваюче кримінальне правопорушення, яке почалося до набрання чинності Указом Президента України про введення воєнного стану і продовжилося під час воєнного стану, має кваліфікуватися без інкримінування винному цієї обтяжуючої обставини. Заради справедливості зазначимо, що як вчинені в умовах воєнного стану на практиці кваліфікуються ті триваючі кримінальні правопорушення, які почалися в день оголошення Указу Президента України про введення воєнного стану (а Указ Президента України і закон про його затвердження не набувають чинності з моменту оголошення про їх ухвалення). Тому позиція, яка складається на практиці, не завжди може вважатися прикладом правильного застосування певної кримінально-правової норми.